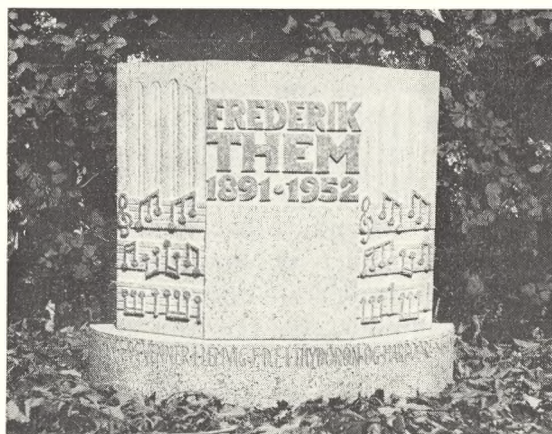

Fig. 127.
Torvald Westergaard:
Mindesmærke for
musiker på
Lemvig kirkegård.

det var — og det fik jeg at vide — med den motivering, at det var et grimt gravminde, hvad jeg aldeles ikke syntes. Jeg ved nok, at det store flertal af mennesker ikke ønsker at være anderledes end alle andre — og derfor ikke vil gøre sig bemærkede ved at sætte en sten, der forekommer aparte.

Men en sten er i virkeligheden først *smuk*, naar den er blevet behandlet af haand og aand, og først da har den et budskab.

Dersom mennesker tænker sig om, er der ikke noget aparte i, at et gravminde er personligt og særegent — det vidner derimod om noget indholdsløst og tomt, naar de ikke er det.

Jeg vil ogsaa gerne lægge et ord ind for inskriptionerne paa gravminder — at de foruden navn og datoer ogsaa kan tale ved det, der staar paa dem derudover.

Fig. 128.
Torvald Westergaard:
Dobbeltmindesmærke
(jevnf. VK 17 fig. 240).

Paa den sten, paa Larsens Stevns grav, som i sig selv var gribende, stod der udover navn og datoer: »Pris min sjæl den Herres navn, som ved sit ord før vi det ved, opvækker støv til herlighed.« — Det var en kendt malers gravminde, vil man sige, men jeg og de allerfleste — vi kommer ikke til at gøre os gældende udadtil som han. — Det er dog ikke afgørende for et liv, hvor kendt det blev. Vi ved, at ethvert menneske vi kan respektere fordi det har et ærligt og sandheds-søgende sind, ogsaa har haft en opgave i livet. — Kan vi give det bare et fattigt udtryk i et gravminde, der minder om ham — da kan det være et udtryk for det, han eller hun betyder, eller den tro de har — og ethvert menneske er med i den store menneskekæde, der bærer det liv i sig, hvorefter en ny tid skal gro.

Lad ikke en kirkegaard kun være smuk i ydre forstand — giv den en indre varme og glæde ved at give udtryk for, at der har levet levende mennesker, og at deres aand stadig har betydning for os.

Om Assistens kirkegård, København

Kirkegårdsinspektør A. Christensen †

Forholdene paa de *københavnske* kirkegårde indenfor voldene var for ca. 200 år siden blevet aldeles uholdbare. Både kirkegårdene ved kirkerne og de små Assistens kirkegårde var overfyldte. Man indså vel ogsaa, at de var sundhedsfarlige med den tids slette drikkevandsforhold.

Regeringen gav derfor ved reskript af 20. maj 1757 magistraten ordre om at finde et passende stykke jord ved Farimagts Vej mellem Øster- og Vester Porte. Lade det indhegne med Grøvter eller Staketter og anvise enhver kirke et stykke til *Asistens* kirkegård. Denne plan blev dog ikke til noget, og det blev et stykke af Nørre Fælled ved Nørre Landevej, som kom til at være det sidste hvilested for så mange tusinde københavnere.

Det første stykke (nu afd. A.) blev indviet 6' novbr. 1760. Det var på 35.600 kvadratalen og blev fordelt mellem Nikolaj Kirke, Vor Frue, Trinitatis, St. Petri og længst mod syd Vartov og Vaisenhuset.

Om hele stykket blev bygget en mur, som står endnu. Adgangen skete ad fire porte. De tre er senere filmuret.

I begyndelsen var det kun de fattigste, som blev begravet herude.

Præsten var sjældent med, da jordpåkastelsen skete i kirken eller hjemmet.

Det var først omkring 1785, at de mere velhavende begyndte at købe gravsteder herude, og allerede inden århundredskiftet var der mange smukke grave, med monumenter udførte af billedhuggere som *J. Wiedewelt*, *A. Weidenhaupt*, *Nicolaj Dajon* og maleren *N. Abildgaard* m. fl.

Mange af disse prægtige monumenter findes endnu, men det menes, at en del forsvandt i 1824, da man omlagde kirkegården, og ved auktion bortsolgte de monumenter, hvortil ingen ejere havde meldt sig. Dette var godkendt ved magistratens skriv. af 1' marts 1824.

Man må imidlertid have fået skrupler, thi allerede ved reskr. af 10' juli 1828 bestemtes, at der skulle ske indberetning til kancelliet om de ligsten og monumenter, som stod på hjemfaldne grave, så der kan træffes afgørelse, om de skal bevares af hensyn til deres kunstneriske værdi eller i betragtning af pågældendes særlige fortjeneste.

For at have nogen kontrol med monumenter, som blev opstillet, opfordrede kancelliet 19' oktober 1805 *Akademiet for de skønne kunster* til at have indsigt med monumenter på den nye kirkegård. Hvad det var villigt til.

I 1816 udvidedes bestemmelsen derhen, at tegninger og indskrifter til alle monumenter af sten eller metal, som blev opstillede, skulle indsendes til akademiets bedømmelse, og i 1819 kom det også til at gælde monumenter af træ. Denne bestemmelse blev dog langt fra overholdt, og en kunstnerisk bedømmelse af kirkegårdens monumenter er forlængst ophørt. Kun for opstilling på afd. A. øves en vis kontrol.

Kirkegården blev snart for lille, og i 1804 kom den *første udvidelse*, det såkaldte interimsstykke. I 1804—05 byggede man muren om den næste store udvidelse, som strakte sig ud til runddelen og blev

Fig. 129.
Det gamle kapel på
Assistens kirkegård.

Fig. 130.
Gravmæler og hegnsmur ved
Assistens kirkegård.
Foto: J. Th.

Fig. 131-32.
Regulerede dele af
afd. A på
Assistens kirkegård.
Foto: J. Th.

Fig. 133-34.
 Gravmæler på
 Assistens kirkegård.
 Øverst afd. A. 1026/27
 af Johs. Wiedevelt
 (1794) og nederst
 A 956 (1802).
 Begge fotos: J. Th.

taget i brug i foråret 1806, og hver kirke fik skøde på sit stykke.

Man indtog herefter i årene, som fulgte, stadig ny jord, som først uden betaling brugtes til fattigjord og derefter købtes til familiegrave.

Kirkegården kom efterhånden til at omfatte hele arealet mellem Kapelvej, Nørrebrogade, Jagtvej og Hans Tavsensgade, men fra 1881 til 1907 afgav man jord til legeplads ved Kapelvej, til Jagtvejens Skole og Hans Tavsens Park, så kirkegårdens areal nu er ca. 20 ha.

Da planerne om den nye kirkegårds anlæg blev drøftede, fremkom 2 meget forskellige forslag. Det ene skyldtes lægen og arkitekten, professor *Jens Bang*, det andet stadskonduktør, professor *Rawert*.

Efter *Jens Bangs* forslag skulle kirkegården anlægges som en have med krumme gange, busketter og trægrupper, jorden skulle være jævn uden gravhøje.

Langs murene kunne opføres mausolær.

Efter professor *Rawerts* forslag skulle kirkegården inddeles i firkantede stykker, adskilt ved lange snorlige alleer, en for hver af de i muren anbragte porte. Nogen yderligere beplantning måtte ikke tilledes.

Stadskonduktør *Rawerts* forslag blev vedtaget, men som en slags oprejsning til *Bang* blev det overdraget ham sammen med slotsgartner *Voigt* at forestå anlæggets udførelse.

Derimod blev den nye *graverbolig* ved runddelen opført efter *Jens Bangs* forslag og tegning. Den stod færdig i 1808, og her var foruden bolig for graveren indrettet en ligstue.

Da frygten for, at den afdøde skulle være skindød var meget stor på den tid, da der ikke krævedes nogen dødsattest udstedt, var der i denne ligstue lavet en særlig anordning, således at en klokke ringede inde hos graveren, hvis den døde bevægede sig. Benyttelsen af ligstuen var dog ikke stor og holdt hurtigt op.

Trangen til at have et sted, hvor kisterne kunne stå, indtil begravelsen kunne finde sted, var efterhånden bleven stor, da der som regel var dårlig plads i hjemmene.

Man opførte derfor i 1829 det på afd. L. liggende *lighus*. Dette blev også brugt til begravelser. I 1864 foregik her ikke mindre end 244 (man havde dengang ca.

3000 begravelser om året), så trangen til et kapel var stor, og man besluttede i 1867 at bygge det nuværende kapel efter tegning af arkitekt C. J. V. Ingmann.

Efterhånden som beplantningen voksede til, blev kirkegården et sted, hvor man gerne tog ud, men når man læser de plakater, som forbød æden, drikken, og musik, forstår man, at den tillige blev et slags udflugtssted, og pieteten hos en del af befolkningen har ikke været særlig stor. Dog berømmes kirkegården fra mange sider for dens stemning og skønhed, og mange alvorlige stunder er tilbragt her.

Mange fortjente mænd og kvinder fik her deres sidste hvilested.

Det er ugørligt at bringe en liste over dem her, men en sådan findes ved kirkegårdens indgange.

Dog skal nævnes H. C. Andersen (jevnt. VK 18 s. 73—74), hvis grav besøges af tusinder, og Søren Kierkegaards grav, som også besøges af mange fra ind- og udland.

Der gøres også fra begravelsesvæsenets side meget for at bevare fortjente mænd og kvinders grave og monumenter. 168 grave er således optaget som historiske og passes for begravelsesvæsenets regning.

Det var oprindeligt bestemt, at kirkegården skulle nedlægges i 1980.

Dette er nu forandret til 2020. Der er nu planer om at omdanne den til en *mindepark*, hvor man vil bevare monumenterne både over fortjente personer, og monumenter, som har kunstnerisk eller kulturel værdi.

Man vil bevare de smukke gamle træer og busketter og omlægge gangene, så de på en naturlig måde fører til de grave, som bevares.

Dette arbejde er allerede begyndt, idet man når passende store stykker hjemfalder sløjfer de mindre gange, sår græs eller planter busketter. Allerede nu er kirkegården et yndet opholdssted for mange mennesker, og sommeren igennem er kirkegårdens bænke optaget af ældre mennesker, som her finder et smukt og roligt sted, selv om gadens larm høres, og der er ingen tvivl om, at kirkegården også som park vil blive et uvurderligt gode for det tætbefolkede Nørrebro.

Fig. 135-36.
Gravmæler på
Assistens kirkegård.
Øverst A 109 af Bissen
og Bindsbøll,
nederst A 990/91.
Begge fotos: J. Th.

